

ASPECTE DE MANIFESTARE A GRAFICII ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII ARTELOR PLASTICE DIN BASARABIA ÎN PERIOADA DE REINTEGRARE A ȚINUTULUI ÎN COMPONENTA REGATULUI ROMÂNIEI (ANII 1918–1940)

Elena MUSTEAȚĂ

Cercetător științific, Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare.
Lector la Catedra Pictură a Facultății Arte Vizuale și Design, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău.

Domenii de preocupare: grafică, design grafic, istoria și teoria artelor vizuale.

Aspecte de manifestare a graficii în contextul dezvoltării artelor plastice din Basarabia în perioada de reintegrare a ținutului în componența Regatului României (anii 1918–1940)

Rezumat. În perioada anilor 1918–1940, arta plastică modernă din ținut atestă o predominare a influențelor cultural-artistice românești și celor vest-europene asupra celor din est. Un rol deosebit l-au avut, în acest context, așa curente artistice ca post-impressionismul, expresionismul și Art Nouveau, ale căror principii de abordare pot fi urmărite în creația plasticienilor basarabeni de până în 1940: Alexandru Plămădeală, Auguste Baillayre, Eugenia Maleșevski, Pavel Piscariov, Grigori Fiurer, Vladimir Doncev, Șneer Cogan ș.a. Simbioza orientărilor stilistice est- și vest-europene s-a făcut simțită și în domeniul graficii. Creația graficienilor din perioada vizată s-a remarcat atât prin manieră stilistică expresionistă, ca în cazul stampelor lui Șneer Cogan și Gheorghe Ceglocoff, cât și prin tendințe caracteristice grupului *Arta 1900*, elocventă fiind menționarea creației artiștilor Theodor Kiriacoff, Moisey Kogan și Elisabeth Ivanovsky.

Cuvinte-cheie: arta plastică modernă, influențe post-impressioniste și expresioniste, Art Nouveau, grupul *Arta 1900*, grafică, gravură.

Aspects of graphic art expression in the context of the development of fine arts in Bessarabia during the period of reintegration of the region into the Kingdom of Romania (1918–1940)

Abstract. Between 1918 and 1940, the modern fine arts in the region demonstrated the predominance of Romanian and Western European cultural-artistic influences over Eastern ones. A special role in this context was played by Post-Impressionism, Expressionism, and the Art Nouveau artistic movement, whose principles of approach can be traced in the work of Bessarabian artists until 1940 Alexandru Plămădeală, Auguste Baillayre, Eugenia Maleșevski, Pavel Piscariov, Grigori Fiurer, Vladimir Doncev, Șneer Cogan, and others. The symbiosis of Eastern and Western European stylistic orientations was also felt in the field of graphics. The work of graphic artists from the targeted period was notable both for its expressionist stylistic manner, as in the case of the prints by Șneer Cogan and Gheorghe Ceglocoff, and for tendencies characteristic of the “*Arta 1900*” group, eloquently exemplified by the work of artists Theodor Kiriacoff, Moisey Kogan, and Elisabeth Ivanovsky.

Keywords: modern fine art, post-impressionist and expressionist influences, Art Nouveau, *Arta 1900* group, graphics, engraving.

Formarea genurilor artei plastice în spațiul basarabean a evoluat sub influența proceselor cultural-artistice din Rusia și Ucraina, precum și a celor din România și Europa de Vest. Evoluția artei în ținut a fost marcată, într-un mod indispensabil, de evenimentele și schimbările de regim, prin care a trecut Basarabia în diferite perioade istorice: atunci când a făcut parte din Rusia țaristă, cu statut de gubernie (1812–1918), când a fost reintegrată în Regatul României (1918–1940) sau când a devenit, după anul 1940 (și 1944), RSS Moldovenească în componența Uniunii Sovietice (URSS).

Începuturile artei moderne basarabene datează cu anii '90 ai secolului al XIX-lea, odată cu întemeierea primei Școli de desen din Chișinău (1887) și inițierea instruirii profesionale în domeniu. Către începutul secolului al XX-lea s-au constituit principalele genuri ale artelor vizuale: pictura, sculptura și grafica, acestea fiind marcate de influențele artistice ale *itineranților* (*pered-vijnicilor*) ruși, precum și de tendințele stilistice occidentale. La configurarea domeniului graficii au contribuit artiștii plastici: Pavel Șilingovski, Șneer Cogan, Grigore Fiurer, Nicolae Gumalic, Lidia Arionescu-Baillayre, Eugenia Maleșevschi, Vladimir Ocușco, Toma Railean ș.a.

Cea de-a doua etapă constitutivă a artelor plastice moderne din Basarabia este cuprinsă între anii 1918–1940 și se caracterizează – în contextul schimbărilor politice și social-economice ce au avut loc în urma unirii Basarabiei cu România – prin influențe ale culturii artistice românești și vest-europene. Printre procesele favorabile acestei evoluții la etapa respectivă, se enumeră fondarea, în anul 1921, la Chișinău, a *Societății de Arte Frumoase din Basarabia*, la inițiativa artiștilor plastici Alexandru Plămădeală, Auguste Baillayre, Vladimir Doncev și a membrilor fostei *Societăți a Amatorilor de Arte* [3, p. 48]. Grație acestor procese, s-au deschis noi oportunități pentru artiștii plastici basarabeni de a-și urma studiile de specialitate în Europa, de a participa direct la evenimentele cultural-artistice din marile centre culturale din Occident (Paris, München, Amsterdam, Bruxelles) și, în mod special, la expozițiile de artă din cadrul Sa-

loanelor *Oficiale* din București [7, p. 66]. Acest fapt a condiționat, în mare măsură, formarea profesională și orientările stilistice ale potențialului artistic creator din perioada menționată și a influențat, într-o anumită măsură, etapele următoare ale evoluției artelor plastice din Moldova, inclusiv în perioadele interbelică și postbelică.

Astfel, în primul deceniu al secolului al XX-lea, Auguste Baillayre, Eugenia Maleșevschi, Lidia Arionescu au studiat în atelierele și școlile particulare din Paris. În următoarele două decenii, în cadrul Școlii de Arte Decorative din Paris, și-au făcut studiile Elena Barlo, Natalia Brăgalia, Tania Baillayre și Tatiana Sinchevici. Frații Șneer și Moisey Kogan (pe lângă perioada studiilor de la Odessa și activitatea artistică de la Paris) studiază, la începutul secolului al XX-lea, la *Academia de Arte din München* [1, p. 58]. Între anii '20–'30, la Bruxelles, un alt centru cultural de importanță în epocă, este absolvit de elevii lui Auguste Baillayre de la Școala de Arte Frumoase din Chișinău: Moisei Gamburd, Elizabeth Ivanovsky, Claudia Cobizev, Afanasie Modval.

Este relevant faptul că unii dintre artiștii plastici basarabeni (A. Baillayre, Ș. Cogan, E. Maleșevschi, C. Cobizev ș.a) și-au făcut studiile în cadrul a două instituții de artă, aflate în diferite centre culturale și țări. O particularitate distinctivă a artiștilor din Basarabia în ceea ce privește formarea lor profesională este predilecția pentru exercitarea simultană a câtorva domenii sau genuri artistice. Unii dintre ei, pe lângă pictură, profesau scenografia sau/și grafica de carte și de șevalet, sculptura, critica de artă.

Astfel, datorită faptului că mulți dintre artiștii plastici ai timpului și-au format abilitățile profesionale peste hotarele țării, asimilând diverse viziuni și accepții artistice vest și est-europene, creația acestora comportă, de la caz la caz, reminiscențe ale mai multor curente moderniste.

În acest context, menționăm activitatea de creație, în genul picturii, a plasticienilor Pavel Șilingovski (*Sărbătoare*, anii 1920; *Cireadă de vaci*, anii 1920; *Portretul soției*, anii 1930), Alexandru Climașevschi (*Margine de pădure*, anii 1920; *Cărărușă în pădure*, anii 1930; *Sătuc*,

Șneer Cogan, *Casă în Chișinăul vechi*, 1932, hârtie, acvaforte, acvatinta, MNAM.

Grigori Fiurer, *Chișinăul vechi. Biserica*, anii 1930, hârtie, acvaforte, MNAM.

1930; Seară, 1937), Ana Baranovici (*Portretul lui Nicolae Oprea*, 1936), Mihail Berezovschi (*Peisaj marin în lumina lunii*, 1933) ș.a. În lucrările acestora sunt abordate, ca și în etapa precedentă, subiecte artistice realizate în genurile peisajului și portretului.

O dezvoltare mai amplă o capătă, în această perioadă, compoziția tematică, elocventă fiind, în acest context, menționarea compozițiilor de gen ale lui Moisei Gamburd: *Prânz în camp*, *Odihna*, *Seara în curte*, *Cosașii* (1935), *Țărancă cu ulcior* (1935), *Familie* (1938), *Maternitate* (1939), *Șezători* (1940) ș.a.

Un alt aspect relevant al formării artei plastice și decorative moderne din Basarabia îl constituie faptul că, în perioada respectivă, au proliferat preponderent genurile sculpturii și artei decorativ-aplicate. Astfel, printre artiștii de forță preocupați de sculptură pot fi nominalizați: A. Plămădeală (*Sappho*, 1920; *Tors*, 1922; *Ștefan cel Mare*, 1927; *Nud*, 1933; *Portretul O. Plămădeală*, anii 1930; *Vară sau Nud feminin*, 1938), C. Cobizev (portretul *Ana-Maria*, 1939; basorelieful *Maternitate*, anii 1930), L. Dubinovschi (*Portretul profesorului C. Holban*, 1934; *Muncitorul rănit*, 1936), N. Colun (*Portretul restauratorului I. Croitoru*, anii 1920), M. Kogan (*Portret*, 1927; *Nud*, 1929) ș.a. Printre temele promovate cu predilecție ale acestora se înscriu, cu prioritate, portretul, nudul, elemente figurative sculpturale. Unele dintre lucrările plasticienilor, precum cele realizate de Alexandru

Plămădeală, Claudia Cobizev și Nichifor Colun, atestă influențe ale artei moderne occidentale.

În arta decorativ-aplicată, apariția formelor artistice specifice domeniului scenografic – a costumului și a decorului teatral – a avut loc grație activității creatoare a lui Theodor Kiria-coff (schiță de costum pentru spectacolul *Barbă albastră* de M. Maeterlink, 1922; schiță de costum *Cazacul bogat*, 1923), Natalia Brăgalia (*Schiță pentru costum*, 1931); Elizabeth Ivanovsky (schiță de costum pentru spectacolul *Zâna viselor*, anii 1930), Boris Nesvedov, Elena Barlo ș.a. În lucrările decorative ale artiștilor se observă, într-un mod deosebit de relevant, influențele modernismului occidental (în special, cel francez și german), – fenomen generat, mai întâi de toate, de faptul că mulți dintre aceștia și-au făcut studiile în marile centre culturale ale Europei.

Genul artei grafice este promovat în continuare, acesta devenind mai complex, ca urmare a extinderii subgenurilor (ilustrația de carte, grafică publicitară, grafica aplicată) și a tehnicilor de figurare grafică. Astfel, se remarcă ilustrațiile de carte ale lui T. Kiriakoff pentru poemul *Călătoriile lui Cristofor Columb* (xilogravură, anii 1930); ciclul de acuarele *Apocalips* (șase lucrări, anii 1930–1936) ș.a.

Creația grafică a lui Gh. Ceglokoff se evidențiază prin faptul că plasticianul, care profesază de regulă diverse tehnici de figurare grafică – litografia, linogravura, acvaforte, xilogravura – realizează numeroase stampe, în

Șneer Cogan, *Icoană*, 1925, caton, acvaforte, acvatinta, MNAM.

Teodor Kiriakoff, *Apocalipsa. Îngerul negru*, 1936, acuarelă, MNAM.

care abordează, într-o manieră expresionistă, portretul (*Autoportret, Țărancă, Bătrână*, anii 1930), peisajul (*Peisaj*, 1938, *Peisaj architectural*, 1937, *Poartă. Arcul noaptea*, 1937) și compoziția tematică, cu chipuri ale țăranilor, muncitorilor sau cu subiectul muncii (*Minerii, La uzină, La mină, Secția de tăbăcire*, anii 1940).

Lucrările de grafică aplicată și de carte elaborate de E. Ivanovsky în anii '20–'30 ai secolului trecut atestă atât predilecție pentru constructivism (*Schiță pentru copertă, Felicitare de Anul Nou*, 1934 ș.a.), cât și reminiscențe moderniste ale *Stilului 1900* (*Schiță pentru program*, 1927; *Ilustrație la poveste*, 1927) în soluționarea compozițional-artistică a imaginii. De altfel, influențele stilistice occidentale pe care le denotă creațiile grafice ale lui Gh. Ceglokoff, T. Kiriakoff, E. Ivanovsky se explică prin faptul, că plasticienii și-au desfășurat studiile de specialitate peste hotare – la Dresda (Gh. Ceglokoff) și Bruxelles (T. Kiriakoff și E. Ivanovsky).

Mult mai cunoscute sunt stampele lui Șneer Cogan elaborate în anii 1930. Acestea se relevă prin aceeași expresivitate și valorație texturală, prin buna organizare compozițională a suprafețelor grafice, caracteristice pentru creația artistică a graficianului din perioada precedentă. Or, peisajele lui Ș. Cogan realizate în tehnicile acvaforte, acvatinta în perioada dată (*Balcic. Moscheie; Casă în Chișinăul Vechi*,

1932; *Constantinopol. Curtea Moscheii*, 1934; *Biserica Mazarache*, anii 1930), sunt încadrate, în marea lor parte, în formate apropiate de pătrat. Acestea se disting prin compoziție echilibrată, statică a imagisticului, prin construcție perspectivală frontală a desenului și prin expresii de decorativism, iar în unele cazuri, de monumentalism, caracteristice compozițiilor artistice. „Spațiile grafice uniformizate și diferențierea distinctă a luminii și umbrei, diapazonul tonal reținut al lucrărilor, frecvent integrat printr-o nuanță de cafeniu, expresivitatea vădită a liniei de contur a formei și o impregnare minimală a clarobscurului – denotă maniera stilistică proprie graficianului, amprentată de influențele modernismului și postimpresionismului european – francez și german, unde a călătorit sau și-a efectuat studiile autorul. Aceasta nu este decât o completare a stilisticii postmoderniste a graficianului, în care se atestă, într-o manieră specifică, elementul decorativității și a simbolismului imaginii” [2, p. 58].

Atmosfera calmă și solitară ce domină peisajele citadine din ciclurile dedicate *Chișinăului, Balcicului* sau *Constantinopolului* este un alt element definitoriu al lucrărilor graficianului Ș. Cogan. Acestea sunt lipsite de siluete figurative sau detalii auxiliare, iar structura compozițională și modul de operare cu elementele limbajului vizual sunt similare. Starea de

Teodor Kiriakoff, *Femeie nuda îmbrăcându-se*, 1927, xilografură [1].

Elizabeth Ivanovsky, *Schiță pentru program*, 1927, MNAM.

Moisey Kogan, *Femeie cu cerb*, 1926, linografură, Museum of Modern Art New York.

singurătate, sugerată de majoritatea dintre gravurile lui Ș. Cogan, îi plasează pe privitor în postura unui observator imparțial, inducându-l efectiv în ambianța imperturbabilă a imagisticului. Diapazonul tonal apropiat și armonic al lucrărilor, cu accente luminoase plasate pe elementul arhitectural, creează o atmosferă specific crepusculară și amprentează în mod distinct maniera artistică a lucrărilor sale.

Trăsături compoziționale similare prezintă portretele lui Șneer Cogan intitulate: *Icoană* (1925), *Bătrâna (Vânzătoarea de răsărită)* (1935–1936), *Portretul unui evreu bătrân* (1935). Siluetele evlavioase sunt încadrate în formatul pătrat, iar poziția ușor înclinată a capului și privirea stinsă a ochilor acestora, adesea întredeschiși sau închiși, creează o compoziție închisă, cu o dinamică orientată spre interiorul câmpului vizual. Sugestivitatea specifică a lucrărilor este amplificată de raporturile tonale apropiate și de nuanțarea ocru-brună, ce ordonează echilibrat suprafețele generalizate ale figurativului.

În ansamblu, creația grafică a lui Șneer Cogan se remarcă prin manieră distinctă de organizare compozițională a câmpului vizual și, în special, prin expresii artistice inedite, obținute grație particularităților tehnologice de figurare grafică, utilizate de către autor. Stampele graficianului impresionează prin lirism și sugesti-

vită, obținute prin modelarea subtilă a semitonurilor și armonizarea tonală a suprafețelor. Aceste elemente asigură coerența și claritatea compozițiilor sale artistice.

În final conchidem că, în constituirea artei moderne din Basarabia (anii '90 ai secolului al XIX-lea – '40 ai secolului XX), atestăm influențe ale diferitor societăți și curente artistice din Rusia și Europa Occidentală. Un rol deosebit l-au avut, după părerea criticului de artă Tudor Stăvilă, societatea *Mir iskusstva*, *Stilul 1900*, post-impresionismul, expresionismul și *Art Nouveau*, ale căror principii de abordare pot fi urmărite în creația plasticienilor basarabeni de până la 1940. „Creațiile E. Maleșevski, ale lui P. Piscariov, G. Fiurer, V. Doncev, Ș. Cogan, dar mai ales cele ale lui A. Plămădeală și A. Bailayre, care au marcat prin operele lor tendințele principale ale dezvoltării artei basarabene până la sfârșitul anilor '40, constituie o mărturie elocventă a evoluției procesului artistic din Basarabia” [3, p. 94].

Este necesar de menționat că, în cea de-a doua etapă a evoluției artei moderne din Basarabia, în perioada anilor 1918–1940, arta plastică modernă din ținut a evidențiat predominarea influențelor cultural-artistice românești și vest-europene asupra celor din est, ceea ce a avut un rol deosebit în constituirea graficii

naționale ca gen. Simbioza orientărilor stilistice est- și vest-europene s-a resimțit și în domeniul graficii. Creația artiștilor din perioada respectivă s-a remarcat atât prin manieră stilistică expresionistă, cum se poate observa în stampele lui Șneer Cogan și Gheorghe Ceglocoff, cât și prin tendințe caracteristice grupului *Arta 1900*, elocvent fiind exemplul creației artiștilor Theodor Kiriacoff, Moissey Kogan și Elisabeth Ivanovsky.

Referințe bibliografice:

1. Livșiț, M. *Iskusstvo Sovetskoi Moldavii*. Moscova: Iskusstvo, 1958.

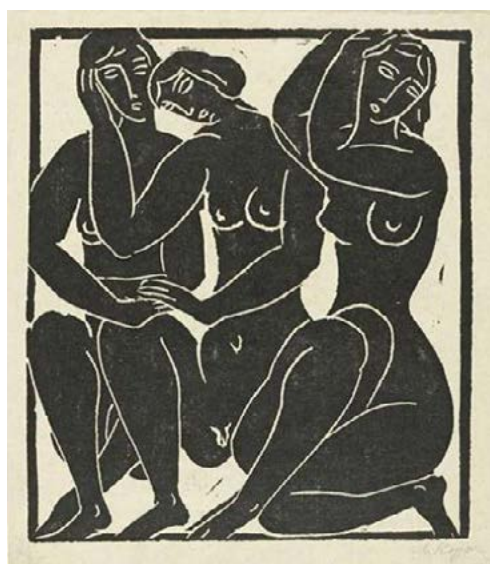
2. Musteață, Elena. *Contribuții la studiul creației grafice a lui Șneer Cogan*. În: „Revista de etnologie și culturologie”, Vol. XV. Chișinău: Tipogr. Garamont, 2014, p. 46-48.

3. Stavilă, Tudor. *Arta plastică din Basarabia de la sfârșitul secolului XIX – începutul secolului XX*. Chișinău: Literatura Artistică, 1990.

4. Stavilă, Tudor. *Arta plastică modernă din Basarabia*. Chișinău: Știința, 2000, 160 p.

5. Stavilă, Tudor. *Artele frumoase din Basarabia în secolul al XX-lea*. Vol. I, Chișinău: ARC, 2019, 368 p.+il.

6. Stavilă, Tudor. *Artele frumoase din Basarabia în secolul al XX-lea*. Vol. II, Chișinău: ARC, 2020, 340 p.

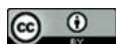

Moissey Kogan, *Trei nuduri*, anii 1926–1929, linogravură, Museum of Modern Art New York.

7. Toma, Ludmila. *Pictura R.S.S.M. în perioada presiunii ideologice (anii '40)*. În: „Arta '95”, seria Artă plastică, Arhitectură. Chișinău: Tipografia AȘM, 1995, p. 65-74.

Citation: Musteață, E. Aspects of graphic art expression in the context of the development of fine arts in Basarabia during the period of reintegration of the region into the Kingdom of Romania (1918–1940). In: *Dialogica. Cultural Studies and Literature Scientific Journal*, 2025, nr. 3, p. 48-53. <https://doi.org/10.59295/DIA.2025.3.06>

Publisher's Note: Dialogica stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright:© 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).